

**Ірина Новак,
кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник
сектору соціальних ризиків у сфері
зайнятості населення Інституту демографії
та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України**

Шановні учасники Круглого столу, дуже вдячна за можливість виступити. Дозвольте коротко презентувати результати дослідження «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики».

Це дослідження було розпочато приблизно вісім місяців тому. Йому передувала робота з громадськими організаціями внутрішньо переміщених осіб, були проведені ряд конференцій і круглих столів з даної проблематики. Внаслі-

док цього до роботи були залучені п'ять академічних інститутів, що входять до Відділення економіки НАН України, зокрема й Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи.

Щорічна національна доповідь, яка нами готується, охоплює чотири блоки питань — аналіз соціально-економічної ситуації на Донбасі в передкризовий період, соціально-економічні втрати через війну на Донбасі, а також пріоритети та механізми відновлення соціально-економічного потенціалу Донбасу. Дослідження стосується передусім підконтрольної Україні частини Донбасу.

Оцінювання соціально-економічних та демографічних наслідків і втрат унаслідок воєнних дій на Донбасі зараз є дуже актуальним завданням. Втрати цивільного населення вже перевищили 7 тисяч осіб і продовжують зростати. Окрім безпосередньої загрози життю населення під час бойових дій, погіршення його здоров'я у конфліктному регіоні спричиняє порушення нормальних умов життя, відсутність необхідної медичної допомоги (або її відстрочення), брак лікарських засобів, вимушене неотримання потрібного лікування.

Загальні підтверджені міграційні втрати регіону вже перевищили 1,5 мільйони осіб. Більшість вимушених переселенців зараз перебуває в підконтрольних Україні районах Донбасу та в регіонах, що межують з ним. Менша частина людей поїхала в інші, більш віддалені регіони України. Однак, невизначеність реальних перспектив щодо припинення бойових дій та відновлення контролю України над окупованими територіями матиме наслідком подальше збільшення масштабів внутрішньої міграції населення.

Одним із загрозливих соціальних наслідків є руйнування поселенської мережі. Середня щільність населення зменшилася на 20,2 %, що є критичним з точки зору відновлення потенціалу людності поселень Донбасу в найближчій перспективі.

Збільшення масштабів бідності серед населення Донбасу через втрату основних дже-

рел доходів, майна та соціального статусу має наслідком формування феномену раптової бідності.

Сьогодні у виступах порівнювали сучасну ситуацію на Донбасі з Чорнобильською катастрофою. Так, ситуація на перший погляд дещо схожа, але є велика відмінність у тому, що люди, які зараз виїжджають з Донбасу, часто роблять це з ризиком втрати життя; втрачають не лише майно, але також і власні соціальні зв'язки та статус.

Натомість, коли переселяли людей з Чорнобиля, держава забезпечувала їм принаймні якесь житло. Зараз ситуація складніша. Соціологи підтверджують, що перші пріоритети, на які звертають увагу вимушені переселенці, це житло і робота. Тобто те, що багатьох людей тримає і вони не можуть виїхати, бо не мають можливості влаштуватись і заробляти собі на існування в іншому місці.

З приводу економічних втрат — дуже важливо те, яким чином мусить функціонувати економіка тієї частини Донбасу, що залишилась під контролем України. Частина території, яку ми сьогодні тимчасово не контролюємо, була економічно пов'язана з частинами Донецької та Луганської областей, що зараз контролюються Україною. Зараз ці зв'язки зруйновані. Унаслідок цього залишились чотири промислових кластери: хімічний, металургійний, паливно-енергетичний, машинобудівний. Важливо створити необхідні умови, для того, щоб вони працювали, адже втрати робочих місць на Донбасі склали від 50 % для великих підприємств до 80–90 % — для малих та середніх підприємств. Унаслідок цього від 1,1 до 1,8 мільйони працездатних осіб у регіоні частково або повністю залишилися без роботи та засобів до існування, що призвело до появи майже 2 мільйонів осіб економічно неактивного населення.

Сьогодні звільнені території Донбасу знову мають шукати своє місце в міжнародних транспортних коридорах, відновлювати і будувати транспорту інфраструктуру. Це те, що необхідно та можна почати робити вже зараз.

Тут важливо віднайти баланс між державною підтримкою та ідеологією публічно-приватного партнерства, завданнями і можливостями громадянського суспільства, місцевого самоврядування, тобто в якій пропорції поєднати визначені складові, щоб механізм почав працювати. Це дуже важливо і це нелегке завдання. Ми намагалися дати відповіді на ті питання, які перед собою поставили, і запропонували для впровадження певні елементи економіко-правового механізму відновлення Донбасу в контексті вимог угоди про асоціацію України з ЄС. Для цього вперше у доповіді підготовлений пакет проектів нормативно-правових актів, необхідних для реалізації запропонованих пріоритетів і механізмів відновлення Донбасу.

Доповідь буде передана до Кабінету Міністрів України. Робота в цьому напрямку буде продовжена, зокрема щодо визначення особливостей і обсягів втрат на окупованих територіях з перспективою подання міжнародних судових позовів до держави-агресора. Таким чином, ми до частини дослідження, яку зробили за даними з підконтрольних територій, будемо додавати інформацію про окуповані території. Після цього буде ще один етап роботи в контексті наслідків подій на Донбасі, де в рамках програми НАН України буде досліджено, яким чином події на Донбасі вплинули на ситуацію в Україні в частині проблематики, якою займається наш Інститут — демографії, соціальної політики і соціально-економічної ситуації. Дякую за увагу!

Ганна Скрипник: Дякую, пані Ірино! Шановні колеги, хочу зауважити, що пані Ірина так само є уродженкою Донбасу, і для неї ці проблеми — не є простою абстракцією, а є близькою реальністю, бо на окупованій території лишилося чимало родичів і друзів, які потерпають від окупації.

Товариство, дозвольте надати слово директору Інституту літератури, академіку-секретарю Відділення мови, літератури та мистецтвознавства Миколі Григоровичу Жулинському.